

1967. február 14-én reggel a Budapestről Szombathelyre tartó gyorsvonat három utolsó kocsija kisiklott. A baleset reggel nyolc óra előtt néhány perccel történt, Székesfehérvár után a Csór—Nádasladány-i vasútállomás közvetlen közelében, de még a lakott terület előtt; sütött a nap, a hőmérséklet mínusz 4—5 fok lehetett.

A szerencsétlenséget sántörés okozta. A jobboldali sín hegesztése egy helyen eltörött; a törés egyik oldalán lévő sínrészt szilárdan tartotta a talpfa, a másik oldalon azonban alátámasztás nélkül maradt. A törés fölött elrobogó kerekek ütésétől ez a sín aztán darabokra tört; végül mintegy négyméteres darab hiányzott belőle. Szerencsére a törés valahol a mozdony után következett be. A kocsik, melyeket irányban tartott a mozdony és az utánuk következő vagonok húzása, némi zötykölődés árán átsiklottak a törés felett. Hátulról a harmadik azonban kisiklott, s az utána következő kettő is. Az utolsó válik leggyakrabban a felszabadult erők játékszerévé; ez a vagon — egy másodosztályú személykocsi, vagy negyven utassal — egy darabig a talpfákon ugrálva bukdácsolt előre, lassanként a kétméteres töltés szélére került, majd egyensúlyát veszítve felborult, s a töltés aljára zuhant. Repülésében, mint gyufaszálat, törte el a nyolcvan tonnára biztosított vonóhorgot. A zsámolyok a borulásban széthullottak, az egyik pár kerék baloldalt, a mező közepén állapotodott meg, mint aki szégyenkezve félreáll, és nem vállalja a felelősséget a történetekért.

Mivel a vészféket működtető sűrített levegő tömlője is szétszakadt, a 70 kilométeres sebességgel robogó szerelvény kétszáz méterrel távolabb megállt. A kocsikból leugráló emberek először nem tudták, mi történt, mert a leszakadt vagon nem lehetett látni a gomolygó porfelhőtől.

A csóri állomás vasutasai jól látták a történeteket. Azonnal riasztották Veszprémet és Várpalotát. Perceken belül a helyszínre ért a várpalotai bányamentők riadó-autója a szükséges mentőfelszereléssel, s rövidesen megjelentek a mentők és a hatóságok kocsijai is.

A leszakadt vagonból egy életveszélyes és három-négy súlyos sebesültet emeltek ki; a mentők elvitték már vagy tizenöt belsősérülés-gyanúsat és sokat részesítettek a helyszínen elsősegélyben.

A negyven utasból nyolc-tíz lehetett, aki néhány „tiplivel” megúsza a dolgot, s talán kettő-három, köztük én is, akin a baleset nem hagyott látható nyomot.

Körülbelül így történt, kívülről nézve; a résztvevők szeme ennél sokkal többet látott, vagy legalább is láthatott.

*

Fehérváron leszállt a négy fiatal tiszt, aki Pest óta kártyázott: átültem a megürült helyre, mert erősen húzott a peronra nyíló ajtó. Ráadásul állandóan nyitva is hagyták; különösen sokat mázskált egy nagydarab szőke, bilgericsizmás fiatalember, s az ajtót félig nyitva hagyta maga mögött. Ketten-hárman jöttek-mentek vele; sört hoztak fel, aztán újságot vettek, közben nagy hangon beszélgettek.

Eppen befejeztem a reggelit, összecsavartam a termoszt, visszatettem a táskát a csomagtartóra. Az ablak előtt kopár, fagyott, napsütötte földek úsztak el. Egyszerre iszonyú rázás, mintha egy gépkalapács ütései zuhanának a kocsira; a felvágódó por mindent sötétségbe borít. S míg a tudaton átvillan annak sejtése, hogy mi is történhetett, egy ellenállhatatlan erő repít fel a padról és belehajít a sötétségbe. Csörömpölés, rázkódás;

valami puhára esem; nyögések, halk jajgatás, bizonytalan emberi hangok. Lassan kivilágosodik, a fény felülről esik az oldalára zuhant vagonra, az emberek, ruhák és csomagok összegabalyodott, véres egyvelegére.

Az elsők között állok föl.

— Istenem, élek, köszönöm — gondolom. — Semmi bajom sincs.

Tápáskodnak a többiek is — már aki tud. A legtöbbször vérzik az arca, keze, homloka.

— Nagyon megütöttem magam — mondja az a férfi, aki Fehérváron a helyemre ült. — Hol a szemüvegem?

Nehezen tud felállni, mindig visszaesik. Mikor talpra kecmereg, mindenáron a vagon most oldalt álló padlójára akar felmászni, mint aki nem veszi tudomásul, hogy felborultunk.

Megtalálom a táskámat, könyvemet, szemüvegemet; kabátom ott lóg a kis horgon, ahová akasztottam. Mindenem megvan, ki kellene menni. De ez nem olyan egyszerű: a felettünk lévő ablakok nem törtek be, a vagon közepén vagyok, s mindkét irányban fekvő emberek és lógó ajtók akadályoznak. Vajon tudják-e odakint, hogy mi történt, hoznak-e segítséget? Valami furcsa égettszag és a por fojtogat. A kiabálás és jajgatás egyre hangosabb, de pániknak nyoma sincs.

— Emberek — ordít valaki a porfüggönyön keresztül —, ide jöjjenek, ennek az embernek beszorult a karja.

Persze, nem kimenni kell, hanem segíteni a többieket. Odabukdácsolok: kopaszodó fiatalember fekszik a kitört ablakon, a balkarja az ablakon kívül, rajta fekszik a vagon. Felette áll a szőke bilgericsizmás és a csomagtartó rúdjánál fogva próbálja emelni a vagon. Mintha hangya akarna megmozdítani egy bérházat.

— Mindenki jöjjön ide, aki tud — kiabál újra. — Lehetetlen, hogy ne tudjuk megemelni ennyien.

Vagy tizen kapaszkodunk bele az ülésekbe, csomagtartókba; hiába.

— Mégegyszer — ordít a fiatalember, tántoríthatatlanul. — Még egyszer. Hó-rukk.

Semmi eredmény.

— Ne bámuljanak, hanem jöjjenek ide — könyörög a bilgeris. — Rajta van a vagon a karján. Meg kell emelni. És káromkodik; próbáljuk emelni, de meg se moccan; és újra káromkodik.

— Ne káromkodjon — mondom halkán.

— Hát mit csináljak? — kérdi őszintén, hangjában a tehetetlenség keserősége.

— Uraim, meg kéne valahogy emelni — mondja kérlelve az a férfi, akinek a karján hever a vagon. — Csináljanak valamit, uraim, már nem bírom sokáig.

Hóna alatt, a kitörött üvegcserepek között, egyre terjed a vértócsa.

— Pajszert kell — szólt valaki, s ebbe a megváltó gondolatba mindenki belekapaszkodik.

— Hozzanak pajszert — üvöltjük kórusban.

Közben ugyanis emberek szaladnak végig a vagon felül lévő oldalán, és berugják az ablakokat: hull lefelé az üvegcserep. Megnyitják az ajtókat is a kocsik két végén; vasutasok, meg overálos bányamentők feje jelenik meg a nyílásokban. A kocsik első feléből fájdalmas, gurgulázó kiabálás hallatszik.

— Jaj Istenem, jaj Istenem, eltört a lábam — siránkozik reszketeg hangon az öreg néni, aki a mögöttem lévő boxban ült. Pont az útban

ül, hátát a felfordult ülésnek támasztja, és görcsösen markolja egy szattyor fogantyúját. Akik a beszorult emberhez jönnek segíteni, átlépkednek rajta. Jobb lába a sípcsont közepén megtörik és lefelé lóg.

A pajszer sem segít. Az ablak alumíniumkerete elgörbül, de a vagon természetesen nem mozdul. A fekvő ember keményen tartja magát; szerényen, halkán kér, könyörög, csináljunk valamit, mert már nem bírja. Porosak, véresek vagyunk, az arca mindenkinek vörös és izzadt. A bilgericszmas három ütéssel kiveri a fülkék közti közfalat: így talán könnyebben behorpad a kocsi oldala. Kiabálunk, biztatjuk a beszorult embert; azt hiszem, mindannyian tudjuk, hogy hajszálnyi remény sincs a vagon megmozdítására. De ezt most nem szabad kimondani. Úgy kell dolgozni, hogy a következő emelés sikerüljön. Vagy az azután következ. Vagy... az most mindegy. Legfeljebb beleszakadunk. A vagon rajta fekszik egy ember karján.

— Én is vérzek — riadt fel a bilgeris. — Folyik a vér a combomon. — Megtapogatja a nadrágját és legyint. — Nem számít.

— Emeljétek kívülről is — ordítja a kocsi végén nézelődőknek. — Kimúlik ez az ember, tenni kell valamit, nem értik?!

— Újra káromkodik, hosszan, elkeseredetten, szinte zokogva. Bánt a káromkodása: úgy érzem, ebben a pillanatban könyörögni és hálát adni kellene, s ha valamikor, akkor most nem idevaló a káromkodás. De a fanatizmusa átragad mindannyiunkra. Megejt és büvökörébe von az ereje, akadályt nem ismerő elszántsága: egyre többen gyűlünk a pajszer köré. Ez az emberfajta az, aki folyóba ugrik a fuldoklóért, hátán hozza ki a zárótűzből a sebesült barátot. És ez többet fog nyomni a latban Isten előtt, mint a kétségbeesés sugallta káromkodás.

Minden hiába, a vasrúd meggörbül; zihálunk, mint a rosszul tömített gőzgépek.

— Nem bírom tovább — mondja most a fekvő ember — elájulok. — A lábai rángatóznak.

— Ki kellene ásní a földet alatta — javasolja valaki. A gondolat ésszerű és főleg: újabb lehetőség a próbálkozásra.

— Hozzanak ásót és csákányt — kiabáljuk minden irányban. — Gyorsan, gyorsan! — Pillanatok múlva lenyújtják a szerszámokat az ablakon keresztül.

— Tele van a csizmám vérrel — fogja meg karomat a bilgeris. — Hallgassa csak.

S amint lábát hajlítgatja, hallani a szortyogást. Aztán csákányozni kezd az ablakkerettől határolt négyszögben. Egy-két ütés után látni, hogy ez is reménytelen: a fagyott föld nem enged. Ezzel a módszerrel legalább három órára lenne szükség.

— Nem megy — dobja el a csákányt a bilgeris —, hébér kell. Hébérel meg tudjuk emelni. Hozzanak hébért!

— Hozzanak hébért — visszhangozzuk a kiáltást. Nem tudom, mi az a hébér, de azért torkom szakadtából kiabálok.

— A kocsi elejébe vitték — szól le valaki az ablakon. — Ott emelnek vele.

— Idhehozzák a hébért — kiabálunk a kocsi eleje irányába. — Nem értik? Hozzák már, beszorult egy ember karja!

A vagon elejét a középső peron, lógó, törött ajtók, csomaghalmok és holmijuk után kutató emberek választják el tőlünk. Feltehetően semmit sem hallanak a kiáltásunkból.

— Elmegyek és megnézem a hébert — mondom a bilgerisnek. — Sose fognak ideérni.

Intett a fejével, hogy menjek.

— Eltörött a lábam, kedvesem — siránkozott a néni, miközben át-leptem rajta.

A kocsi első felében éppen egy asszonyt emeltek ki, akinek a keze szorult az ablakon kívül. Szóltam a bányamentőknek, hogyha végeztek, vigyék a hébert hátra.

Kis időt vártam egy ülésnek támaszkodva; közben a töröttlábú nénit kézzől-kézre adva kiemeltük. Aztán összeszedtem a holmimat, és a kocsi másik végén kimásztam.

*

— A három utolsó kocsi ittmarad. Aki tovább utazik, szálljon fel, kérem — unszolja egy pirossapkás forgalmi tiszt a közönséget, amint végigmegy a töltésen csoportokba verődött tömeg, a mentőautók, rendőrök, tűzoltók között.

Felszállás előtt találkozom a bilgeris fiatalemberrel.

— Volt szerencsém — nyújtja a kezét széles mosollyal. — Remélem legközelebb Budán találkozunk egy kiskocsmában.

— Minden jót, uram — mondom neki, és nem tudok ellenállni, hogy ne folytassam: — Maga derék ember. Áldja meg az Isten. — Meglepődik, majdnem zavarba jön.

— Láta azt a férfit, mikor kivették? Olyan lapos volt karja, mint a papír. Ránézett, csak ennyit mondott: „Ez az én karom?”

— Rettenetes — mondom borzongva.

— Az. Magának semmi baja? Szerencsénk volt. Na, viszlát. Bicegve elindul az egyik mentőautó felé.

*

A baleset, úgy látszik, alkalmas arra, hogy mindenkinek eszébe juttassa a gondviselést és az ember függő helyzetét, bármilyen a világnézete. Egy csapásra filozófusokat farag az emberekből.

Néhányan együtt ülünk, akik simán megúsztuk. A kocsi utasai körülvessznek és kérdegetnek; főleg azt tudakolják az egyikőtől, hogy „milyen érzés volt”?

— Van Isten — mondja az egyik hallgató az elbeszélőnek, egy sovány, vörsképű, negyvenes, falusi férfinak.

— Van ám — erősíti meg a másik kis csend után, halk, mély hangon. — De mekkora.

Idősebb férfi jön a büffé-kocsiból, ő is a felborult vagonból való; homlokán ütések, karcolások nyomai. Szemünk összevillan, megismerjük egymást.

— Éppen mondom — szól nevetve, mikor a közelünkbe ér —, ha vallásos lennék, adnék tíz forintot Szent Antalnak.

Itt-ott nevetnek; nem gúnyosan, nem bántóan, inkább azon, milyen kópé az öreg.

— Tudja mit, bátvám — mondja valaki közülünk —, én megadom azt a tizest maga helyett.

Megyünk tovább, ringva, zakatolva. Akaratlanul is a kerekek csatogó melódiaját figyelem, gyanakvó éberséggel. Most valahogy másként szól, mint eddig. Ebbe a jólismert, megbízható zenébe az esetleges, a megbízhatatlan különös felhangja vegyül, amitől nem hamissá, hanem inkább őszintébbé és gazdagabbá válik.